

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет економічних наук

Кафедра управління земельними ресурсами

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

Котляр Ю.В.

“ ” _____ 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОНОМІКА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Спеціальність: 193 «Геодезія та землеустрій»

Розробник

Олена ЛАЗАРЄВА

Завідувач кафедри розробника

Лев ПЕРОВИЧ

Завідувач кафедри спеціальності

Лев ПЕРОВИЧ

Гарант освітньої програми

Олена ЛАЗАРЄВА

Декан факультету

Світлана БЕЛІНСЬКА

Начальник НМВ

Сергій ШКІРЧАК

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Економіка землекористування	
Галузь знань	19 «Архітектура та будівництво»	
Спеціальність	193 «Геодезія та землеустрій»	
Спеціалізація (якщо є)	-	
Освітня програма	Освітньо-професійна програма «Геодезія та землеустрій»	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)	
Статус дисципліни	Нормативна дисципліна циклу професійної підготовки	
Курс навчання	IV	
Навчальний рік	2024-2025	
Номер семестрів:	Денна форма	
	8	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4,5 кредитів / 135 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	– лекції – 22 год.; – групові заняття 44 год. – самостійної роботи – 69 год.	
Відсоток аудиторного навантаження	44 %	
Мова викладання	Українська	
Форма проміжного контролю	Контрольні роботи	
Форма підсумкового контролю	Екзамен	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета:

вивчення теорії і практики функціонування землекористування як важливої складової сфери підприємницької діяльності, матеріальної і фінансової основи територіальних громад. Землекористування з однієї сторони є певною гарантією стабільності бізнесу, збереження і примноження вартості капіталу, а з другої, - фінансовою основою місцевого самоврядування.

Завдання:

- вивчення сутності, функцій, змісту та організація землекористування та землевпорядкування;

- аналіз сучасного законодавства, методичних, нормативних і інших правових документів, які регламентують економіку землекористування та землепорядкування;
- вивчення методів оптимізації та оцінки ефективності формування різних типів землекористування й їх ринкової вартості, інвестицій в землепорядні рішення в процесі проектування;
- здійснення оцінки ефективності формування землеволодінь і землекористувань та впорядкування їх території в процесі землеустрою;
- обґрунтування необхідності планування землекористування ринкового типу, тлумачення їх вибору по критеріях соціальної і еколого-економічної ефективності.

Дисципліна «Економіка землекористування» відноситься до нормативних дисциплін циклу професійної підготовки.

Передумови вивчення дисципліни: засвоєння курсів «Землеустрій», «Земельний кадастр», «Геодезія» та ін.

Очікувані результати навчання: отримання знань про сутність, зміст та предмет землекористування, про склад, характеристику та особливості використання земельних ресурсів, про ефективність та екологізацію використання земель, вивчення сутності земельної ренти, понять оцінки землі та регулювання платності землекористування, вивчення понять та видів оцінки земель.

Студенти повинні знати:

- поняття, сутність і предмет економіки землекористування;
- сутність економічних відносин власності у землекористуванні;
- систему показників ефективності сільськогосподарського землекористування;
- економічну природу рентних відносин;
- основи функціонування орендних відносин у землекористуванні;
- механізм здійснення оцінки земель.

Студенти повинні вміти:

- здійснювати еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій;
- здійснювати землепорядне забезпечення землекористування;

- визначати грошову оцінку земельних ділянок;
- обґрунтовувати системи сівозмін;
- здійснювати економічну оцінку збитків і втрат у землекористуванні, що зумовлені вилученням земель та обмеженням у їх використанні.

**Програмні компетенції
(Економіка землекористування – ОПП24, БАК)
СК2, СК4, СК5, ПРН5, ПРН13, ПРН14)**

- фахові компетентності:

- 1) СК 2 – здатність застосовувати теорії, принципи, методи фізико-математичних, природничих, соціально-економічних, інженерних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою;
- 2) СК 4 – здатність обирати та використовувати ефективні методи, технології та обладнання для здійснення професійної діяльності у сфері геодезії та землеустрою;
- 3) СК 5 – здатність застосовувати сучасне інформаційне, технічне і технологічне забезпечення для вирішення складних питань геодезії та землеустрою.

- програмні результати навчання:

- 1) ПРН 5 – застосовувати концептуальні знання суспільних, природничих, фізико-математичних і соціально-економічних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою, в т.ч. з урахуванням вимог професійної та цивільної безпеки, охорони праці;
- 2) ПРН 13 – планувати і виконувати геодезичні, топографічні та кадастрові знімання, опрацьовувати отримані результати у геоінформаційних системах;
- 3) ПРН 14 – планувати складну професійну діяльність, розробляти і реалізовувати проекти у сфері геодезії та землеустрою за умов ресурсних та інших обмежень.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Загальний обсяг
1	Теоретичні основи економіки землекористування	2	4	6	12
2	Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання	2	6	8	16
3	Економічні відносини власності у землекористуванні	2	4	8	14
4	Ефективність і екологізація використання земель	2	10	8	20
5	Земельна рента як показник прибутковості землі	2	2	6	10
6	Плата за землю	2	4	6	12
7	Грошова оцінка земельних ділянок	2	4	6	12
8	Наукові основи формування землекористування	2	4	8	14
9	Еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій	2	4	7	13
10	Економічна оцінка збитків і втрат у землекористуванні, зумовлених вилученням земель та обмеженнями в їх використанні	4	2	8	14
	Всього за курсом	22	44	69	135

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1 Теоретичні основи економіки землекористування (2 год) 1) Сутність економіки землекористування. 2) Землекористування як економічна категорія. 3) Принципи землекористування. 4) Роль землекористування в різних сферах життєдіяльності людини та його місце в ринковій системі економіки.
2	Тема 2 Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання (2 год) 1) Характеристика земельних ресурсів України. 2) Розподіл земельних ресурсів категоріями. 3) Розподіл земельних ресурсів за власниками землі і землекористувачами. 4) Трансформація землекористування. 5) Організація раціонального використання й охорони земель. 6) Особливості використання земельних ресурсів за власниками і землекористувачами.
3	Тема 3 Економічні відносини власності у землекористуванні (2 год) 1) Економічна теорія власності на землю. 2) Реформування земельних відносин. 3) Етапи земельної реформи. 4) Регулювання ринку землі. 5) Набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення. 6) Набуття права власності на земельні ділянки на підставі цивільно-правових угод. 7) Припинення права власності на земельні ділянки.
4	Тема 4. Ефективність і екологізація використання земель (2 год) 1) Сутність ефективності та економічного ефекту. 2) Ефективність землекористування. 3) Основні положення ефективності землекористування. 4) Принципи визначення ефективності. 5) Система показників ефективності сільськогосподарського землекористування. 6) Система показників ефективності несільськогосподарського землекористування. 7) Система показників інтенсифікації землекористування. 8) Оптимізація землекористування. 9) Екологізація землекористування. 10) Система показників оптимізації та екологізації використання земель.
5	Тема 5. Земельна рента як показник прибутковості землі(2год) 1) Економічна природа рентних відносин. 2) Види земельної ренти. 3) Рентний характер земельних відносин у сільському господарстві.
6	Тема 6. Плата за землею (2 год) 1) Платність землекористування та її вплив на регулювання системи використання й охорони земель. 2) Рента – основа встановлення розмірів плати за землею.

	<p>3) Земельний податок.</p> <p>4) Економічні та правові основи функціонування орендних відносин у землекористуванні.</p> <p>5) Орендна плата за земельні ділянки і принципи її встановлення.</p>
7	<p>Тема 7. Грошова оцінка земельних ділянок (2 год)</p> <p>1) Основні поняття оцінки земель.</p> <p>2) Види оцінки земель.</p> <p>3) Природно-сільськогосподарське районування як основа оцінки земель.</p> <p>4) Бонітування ґрунтів.</p> <p>5) Економічна оцінка ґрунтів.</p> <p>6) Законодавче забезпечення землеоціночних робіт.</p>
8	<p>Тема 8. Наукові основи формування землекористування (2 год)</p> <p>1) Розміщення продуктивних сил і його вплив на організацію землекористування</p> <p>2) Формування структури землекористування в регіональних програмах, схемах землеустрою і техніко-економічних обґрунтуваннях використання й охорони земель адміністративно-територіальних одиниць</p> <p>3) Принципи та механізми формування сільськогосподарських і несільськогосподарських землекористувань</p>
9	<p>Тема 9. Еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій (2 год)</p> <p>1) Особливості створення (організації) землекористувань.</p> <p>2) Особливості створення агрохолдингів.</p> <p>3) Особливості створення фермерських господарств.</p> <p>4) Методологічні основи формування міського землекористування.</p> <p>5) Особливості розподілу земель міст.</p> <p>6) Особливості використання земель міст.</p> <p>7) Особливості створення сільськогосподарських підприємств.</p> <p>8) Інституційні принципи формування орендної політики у міському землекористуванні.</p> <p>9) Розміщення об'єктів несільськогосподарської діяльності.</p>
10	<p>Тема 10. Економічна оцінка збитків і втрат у землекористуванні, зумовлених вилученням земель та обмеженнями в їх використанні (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Класифікація збитків.</p> <p>2) Основні засади відшкодування збитків.</p>
11	<p>Тема 10. Економічна оцінка збитків і втрат у землекористуванні, зумовлених вилученням земель та обмеженнями в їх використанні (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Порядок визначення збитків.</p> <p>2) Економічні засади відшкодування збитків.</p> <p>3) Юридична практика відшкодування збитків.</p>

4.2. План практичних (семінарських) занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1 Теоретичні основи економіки землекористування (2 год) (2 год)

	<p>Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Розкрийте зміст поняття «економіка» та «економіка землекористування». Що спільного і що відмінне у цих поняттях? 2) Які методи економічних досліджень властиві науці «Економіка землекористування»? 3) Розкрийте мету і завдання економіки землекористування. 4) На які види поділяється природокористування? Яке місце займає землекористування у складі видів природокористування? 5) Які є види землекористування і що лежить в основі такого поділу? 6) Розкрийте особливість землі як головного засобу виробництва у сільському та лісовому господарстві.
2	<p>Тема 1 Теоретичні основи економіки землекористування (2 год) (2 год) Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Охарактеризуйте землю як базис проживання, як природний ресурс, як просторовий базис розміщення об'єктів нерухомості, як засіб виробництва, як об'єкт соціально-економічних зв'язків, як об'єкт нерухомості. 2) Дайте визначення понять «раціональне землекористування» та «охорона земель». Що спільного у цих поняттях? 3) Розкрийте сутність принципів землекористування за земельним законодавством. 4) Яку роль відіграє принцип поєднання особливостей використання землі при формуванні вимог і правил землекористування? 5) Розкрийте суть принципу цільового використання земель на сучасному етапі. 6) Чи дотримується принцип забезпечення рівності прав на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави на землю? Обґрунтуйте свою відповідь.
3	<p>Тема 2 Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання (2 год) (2 год) Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Розкрийте суть понять «земельні ресурси» та «земельний фонд». Охарактеризуйте структуру земельного фонду України. 2) Що таке «родючість»? Назвіть її види. 3) Охарактеризуйте склад земель України за категоріями. 4) Як розподіляється земельний фонд за формами власності та землекористувачами?
4	<p>Тема 2 Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання (2 год) (2 год) Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Розкрийте суть трансформації землекористування в Україні. 2) Розкрийте суть поняття «раціональне використання земель». Як вказане поняття пов'язане з термінами «ефективне землекористування» та «охорона земель»? 3) Що таке «ефективність»? Охарактеризуйте її види. 4) Розкрийте суть економічних показників ефективності використання земель сільськогосподарських підприємств. Чим ці показники відрізняються від показників ефективності використання земель несільськогосподарського використання?
5	<p>Тема 2 Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання (2 год) (2 год) Блок В</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 1) Охарактеризуйте інтенсивний та екстенсивний шляхи розвитку підприємств. 2) Які показники використовують для визначення економічної ефективності використання земель сільськогосподарських галузей? 3) Дайте характеристику сучасним організаційно-правовим формам землекористування.
6	<p>Тема 3. Економічні відносини власності у землекористуванні (2 год)</p> <p>Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Розкрийте суть поняття «власність» та визначте його структуру. 2) Охарактеризуйте основні аспекти власності. 3) Охарактеризуйте виникнення й основні етапи еволюції відносин власності. 4) Охарактеризуйте форми власності. Які форми власності на землю існують в Україні? 5) Які існують способи набуття права власності на земельні ділянки громадянами України?
7	<p>Тема 3. Економічні відносини власності у землекористуванні (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Які існують способи набуття права власності на земельні ділянки юридичними особами? 2) Розкрийте основні етапи реформування земельних відносин в Україні. 3) Дайте визначення поняттю «земельна реформа». 4) Розкрийте завдання та напрями земельної реформи. 5) Розкрийте особливості регулювання ринку сільськогосподарських земель в європейських країнах. 6) Охарактеризуйте основні напрями регулювання ринку землі в Україні
8	<p>Тема 4. Ефективність і екологізація використання земель (2 год)</p> <p>Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Розкрийте суть поняття «раціональне використання земель». 2) Як вказане поняття пов'язано з термінами «ефективне землекористування» та «охорона земель»? 3) Що таке «ефективність»?
9	<p>Тема 4. Ефективність і екологізація використання земель (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Охарактеризуйте види ефективності. 2) Розкрийте суть економічних показників ефективності використання земель підприємств. 3) Охарактеризуйте інтенсивний шлях розвитку господарства.
10	<p>Тема 4. Ефективність і екологізація використання земель (2 год)</p> <p>Блок В</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Охарактеризуйте екстенсивний шляхи розвитку господарства. 3) Розкрийте поняття та мету інтенсифікації. 3) Охарактеризуйте основні показники інтенсифікації використання землі.
11	<p>Тема 4. Ефективність і екологізація використання земель (2 год)</p> <p>Блок Г</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) У чому полягає суть та за якими показниками розраховується оптимізація землекористування? 2) Яким чином розміри землекористування пов'язані з рівнем оптимізації

	землекористування?
12	<p>Тема 4. Ефективність і екологізація використання земель (2 год)</p> <p>Блок Д</p> <p>1) Які показники використовують для визначення економічної ефективності використання земель несільськогосподарських галузей?</p> <p>2) Розкрийте суть екологізації землекористування.</p> <p>3) Які показники застосовуються для оцінки екологічного стану агроландшафтів і сільськогосподарського землекористування?</p>
13	<p>Тема 5 Земельна рента як показник прибутковості землі (2 год)</p> <p>1) Розкрийте економічну природу рентних відносин.</p> <p>2) Розкрийте сутність земельної ренти.</p> <p>3) Яким чином рента пов'язана з ціною землі та орендною платою?</p> <p>4) Розкрийте рентний характер земельних відносин у сільському господарстві.</p> <p>5) Розкрийте рентний характер земельних відносин у населених пунктах.</p> <p>6) Розкрийте рентний характер земельних відносин у несільсько- господарських галузях.</p> <p>7) Розкрийте суть, причини виникнення та механізм утворення земельної ренти.</p> <p>8) Розкрийте суть, причини виникнення абсолютної земельної ренти.</p> <p>9) Розкрийте суть, причини та механізм виникнення монопольної земельної ренти.</p> <p>10) Розкрийте суть, причини виникнення диференціальної земельної ренти.</p>
14	<p>Тема 6 Плата за землю (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Розкрийте суть поняття платності землі в Україні.</p> <p>2) Охарактеризуйте ренту як основу встановлення розмірів плати за землю.</p> <p>3) Охарактеризуйте природно-ресурсну ренту як складову суспільного доходу.</p> <p>4) Поясніть сутність функціонування рентних відносин в Україні.</p> <p>5) Розкрийте сутність законодавчого регулювання платності землекористування.</p> <p>6)</p>
15	<p>Тема 6 Плата за землю (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Охарактеризуйте суть та основні складові податку на землю.</p> <p>2) Які розміри ставок земельного податку та що є основою їх встановлення?</p> <p>3) Охарактеризуйте принципи встановлення орендної плати за земельні ділянки.</p> <p>4) Які фактори і яким чином впливають на розміри орендної плати в Україні?</p> <p>5) Надайте характеристику структурним елементам орендної плати.</p>
16	<p>Тема 7. Грошова оцінка земельних ділянок (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Охарактеризуйте сутність видів оцінки землі.</p> <p>2) Розкрийте суть поняття «бонітування ґрунтів».</p> <p>3) Охарактеризуйте зміст бонітування ґрунтів.</p> <p>4) Охарактеризуйте завдання бонітування ґрунтів.</p> <p>5) Що покладено в основу складання шкал бонітету ґрунтів?</p>
17	<p>Тема 7. Грошова оцінка земельних ділянок (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Розкрийте суть показників економічного оцінювання.</p>

	<p>2) Назвіть критерії економічної оцінки земель.</p> <p>3) Як поділяється економічна оцінка на загальну і зокремлену?</p> <p>4) Які основні критерії економічної оцінки земель та методи їх ви- значення?</p> <p>5) Назвіть показники економічної оцінки земель.</p> <p>6) В якому разі проводиться нормативна та експертна грошова оцін- ки земельних ділянок?</p> <p>7) Що є підставою для проведення оцінки земель?</p>
18	<p>Тема 8. Наукові основи формування землекористування (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Охарактеризуйте основні закономірності розміщення продуктив- них сил.</p> <p>2) Охарактеризуйте види факторів розміщення продуктивних сил.</p> <p>3) Які основні принципи розміщення продуктивних сил?</p> <p>4) На яких принципах має ґрунтуватися закономірність розвитку системи землекористування?</p> <p>5) Що є завданням планування землекористування?</p> <p>6)</p>
19	<p>Тема 8. Наукові основи формування землекористування (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Які основні стадії розроблення та реалізації державної цільової програми?</p> <p>2) Охарактеризуйте основні недоліки землекористування в післяре- формений період.</p> <p>3) На яких основних принципах мають ґрунтуватися формування землекористувань і система управління земельними ресурсами?</p> <p>4) Розкрийте суть принципів формування несільськогосподарських землекористувань.</p>
20	<p>Тема 9. Еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Охарактеризуйте створення організаційних форм сільськогосподарських підприємств внаслідок проведення земельної реформи. Як змінилася структура сільськогосподарських товаровиробників за цей час?</p> <p>2) Що є особливістю землеустрою у пореформений період?</p> <p>3) На яких засадах має здійснюватися створення (організація) землекористування приватно-орендних підприємств, фермерських господарств, інших сільськогосподарських підприємств, що користуються землею на праві оренди?</p> <p>4) Охарактеризуйте недоліки землеволодіння і землекористування.</p> <p>5) Що є мотивами створення агрохолдингів. Назвіть сильні і слабкі сторони їх розвитку в Україні.</p> <p>6) Охарактеризуйте склад, структуру та ефективність використання міських земель. Як змінювалася динаміка площ угідь земель міст?</p> <p>7) Які головні особливості міських земель порівняно з іншими землями та їх функції?</p>
21	<p>Тема 9. Еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Які проблеми розвитку міського землекористування в умовах ринкової економіки? Як їх розв'язати?</p>

	<p>2) Охарактеризуйте інституційні принципи регулювання орендної політики у міському землекористуванні.</p> <p>3) Охарактеризуйте закономірності і фактори розміщення об'єктів несільськогосподарської діяльності.</p>
22	<p>Тема 10. Економічна оцінка збитків і втрат у землекористуванні, зумовлених вилученням земель та обмеженнями в їх використанні (2 год)</p> <p>Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Розкрийте сутність цивільно-правової категорії «відшкодування збитків» згідно з нормами земельного та цивільного законодавства. 2) Охарактеризуйте правомірні і неправомірні підстави відшкодування заподіяних збитків. 3) Наведіть приклади юридичної практики відшкодування збитків. 4) За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок? 5) За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних внаслідок використання земельних ділянок не за цільовим призначенням? 6) За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних унаслідок зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу? 7) За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних унаслідок непроведення робіт з рекультивації порушених земель? 8) Який порядок розрахунку розміру шкоди від забруднення земель? 9) Як розраховують розмір шкоди від засмічення земель? 10) Які органи надають довідку про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, що зазнала забруднення та засмічення?

4.3. Завдання для самостійної роботи

Questions for discussion

1. Describe the concepts of "land economics" and "economy land use".
2. The concept and characteristics of land use.
3. What are the features of agricultural land use?
4. The place of land use in the system of public interests and market relations.
5. Describe the natural and technological factors of land use.
6. Describe the groups of land interests that arise in society.
7. What are the functions of land in the system of public interests and market relationship?
8. Formulate the essence of land use types in the land market.
9. Define and describe the essence of sustainable land use.
10. Describe the rule of preservation of fixed capital.
11. What indicators should characterize sustainable land use?
12. Describe the concept of "land" as an ecological system.
13. Describe the theory of rational land use.

14. Describe the conditions for optimal allocation of resources and land use formation.
15. The concept of intensification of land use.
16. Describe the approaches to intensifying land use.
17. Name the factors of land use rationalization and their classification.
18. Principles of greening the land economy.
19. The concept of land use as an ecological system.
20. Name the problem of land use optimization.

Приклад відповіді на питання

Охарактеризуйте поняття «економіка землеволодіння» і «економіка землекористування».

Економіка землеволодіння – наука про організацію та управління землею у виробництві, ефективне використання земельних ресурсів; розподіл, обмін, відчуження і використання землі. Економіка землеволодіння вивчає сукупність земельних відносин людей у процесі суспільного виробництва, що упорядковуються економічними законами. Таким чином, економіка землеволодіння – це наука про організацію та управління землею, земельні відносини в господарському обігу для ефективного використання земельних ресурсів та їх розподілу, обміну, відчуження й відтворення. Економіка землеволодіння є однією із галузей економіки. Вона поділяється на національну земельну економіку (розподіл землі в галузях і сферах діяльності) та економіку управління земельними ресурсами (організація та управління землею). Виділяються мікроекономічний (залучення земельних ресурсів на окремому виробництві або підприємстві), макроекономічний (земельні ресурси в економіці держави або національній економіці) та світовий рівні (земельні ресурси у світовому господарстві)

Економіка землекористування – це наука про розподіл, раціональне та ефективне використання земельних ресурсів, наука про організацію охорони землі та підвищення її родючості. Знання економіки землекористування дуже важливі і необхідні, як для успішної підприємницької діяльності, так і в житті, в побуті будь-якої сім'ї та окремого громадянина.

Теми аналітичних робіт

1. Розкрийте основні поняття та функції землі в системі суспільних інтересів і ринкових відносин.
2. Які головні чинники землекористування в природно-технічному та економічному відношенні.

3. Як функціонує земля в різних галузях економіки?
4. Розкрийте механізм формування землекористування підприємства.
5. Як продуктивність сільськогосподарських угідь залежить від інтенсивності обробітку одиниці площі?
6. Як визначається земельна рента в сільськогосподарському підприємстві?
7. Як визначається орендна вартість землі в сільськогосподарському підприємстві?
8. Як визначається земельна рента в несільськогосподарському підприємстві?
9. Як визначається орендна вартість землі в несільськогосподарському підприємстві?
10. Розкрийте механізм ліквідації недоліків у землекористуванні?
11. Проаналізуйте особливості формування обмежень та обтяжень при використанні земель.
12. Розкрийте механізм впливу різних факторів на раціоналізацію землекористування.
13. Як впливають соціально-економічні чинники на раціоналізацію землекористування?
14. Обґрунтуйте особливості розташування конкурентних типів землекористування.
15. Розкрийте чинники, що впливають на характер землекористування у містах.
16. Як обирається вибір оптимального місця розташування різних типів землекористування?
17. Як економічно обґрунтовуються землевпорядні рішення в проектах внутрішньогосподарського землеустрою?
18. Як здійснюється оптимізація і поліпшення складу земельних угідь?
19. Як здійснюється еколого--економічне обґрунтування оптимізації системи сівозмін?
20. Як здійснюється ефективність оптимізації складу і поліпшення земельних угідь?

Приклад відповіді на питання 1

Розкрийте основні поняття та функції землі в системі суспільних інтересів і ринкових відносин

Економічна сутність земельних відносин обумовлена відносинами власності на землю як на обов'язкову умову матеріального виробництва та іншої соціальної діяльності.

Земельна ділянка - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Земля виконує три важливі **функції**, які є ключовими для забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства, а саме: економічну, соціальну та екологічну.

Виконуючи **економічну функцію**, земля виступає як важливий матеріальний ресурс, який відіграє роль основного засобу виробництва і предмета праці в сільському господарстві та просторового базису для розвитку інших галузей **економіки**.

Соціальна функція землі зводиться до того, що вона є місцем проживання всього людства.

Екологічна функція землі полягає у тому, що земля є центральним, цементуючим ресурсом екологічної системи, який значною мірою обумовлює функціональну стійкість як цієї системи в цілому, так і окремих елементів природного середовища.

4.4. Форми і методи навчання та викладення дисципліни

Основними **формами навчання** є **групові** заняття, які передбачають оволодіння системою практичних професійних умінь та навичок з навчальної дисципліни та передбачають можливість проведення наукової роботи у сфері землеустрої.

Основними **методами навчання** є **пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний**, під час якого студенти одержують знання на лекції, сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки і залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення; **метод проблемного викладу**, під час якого викладач до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, показує спосіб рішення поставленого завдання, а студенти стають свідками й співучасниками наукового пошуку; **дослідницький метод**, який передбачає аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студентів; **дискусійні методи**, що передбачають такі елементи дискусії, як суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення протиріч; **словесний метод**, такий як пояснення та практичний метод, що передбачає розв'язання вправ, завдань, тестів.

4.5. Забезпечення освітнього процесу

Забезпечення освітнього процесу здійснюється із застосуванням Moodle 3.3, в рамках якої для студентів розміщено в мережу лекції, перелік екзаменаційних питань, питання до контрольних робіт, ККР з дисципліни, тести, ситуаційні завдання).

4.6. Матеріально-технічне забезпечення дисципліни

Проекційне мультимедійне обладнання (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер);

Комп'ютерний клас;

Доступ до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi;

OS: Windows, Android, iOS;

Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge; Програмне забезпечення: Word, Excel, PowerPoint;

Skype, Zoom, Google Meet, ArcGis

Публічна кадастрова карта України:
https://map.land.gov.ua/?cc=3461340.1719504707,6177585.367221659&z=6.5&l=kadastr&bl=orth_o10k_all

Дані Держгеокадастру: <https://land.gov.ua/derzhheokadastr-dodav-na-publichnu-kadastrovukartu-dani-pro-heonadra/>

Система електронного навчання Moodle 3.9

5. Підсумковий контроль

Перелік питань підсумкового контролю (екзамен)

1. Сутність економіки землекористування.
2. Основні поняття економіки землекористування.
3. Предмет економіки землекористування.
4. Основні складові економіки землекористування.
5. Земля як економічна категорія.
6. Земля як головний засіб виробництва.
7. Особливості землі як об'єкта соціально-економічних зв'язків.
8. Основні завдання землекористування.
9. Принципи землекористування.
10. Роль землекористування в різних сферах життєдіяльності людини.
11. Місце землекористування в системі суспільних інтересів і ринкових відносин.
12. Характеристика земельних ресурсів України.
13. Категорії земель.
14. Земля як територіальний фактор державності.
15. Сільськогосподарські угіддя.
16. Несільськогосподарські угіддя.
17. Трансформація землекористування.
18. Організація раціонального використання земель.
19. Охорона земель.
20. Основні чинники раціоналізації землекористування.
21. Економічна теорія власності на землю.
22. Користування та розпорядження землею.
23. Реформування земельних відносин.
24. Регулювання ринку землі.
25. Економічна ефективність землекористування.
26. Соціальна ефективність землекористування.
27. Екологічна ефективність землекористування.
28. Технічна та технологічна ефективність землекористування.
29. Ефективне використання земельних ресурсів.
30. Комплексне (збалансоване) використання земель.
31. Показники ефективності землекористування.
32. Показники сталого розвитку.
33. Оптимізація землекористування.
34. Закон України «Про плату за землю».
35. Вартість землі.
36. Екологізація землекористування.
37. Показники інтенсифікації землекористування.
38. Економічна природа рентних відносин.
39. Особливості ринку землі.

40. Ціноутворення землі як механізм розподілу ресурсів у ринковій економіці.
41. Економічна рента.
42. Земельна рента.
43. Абсолютна рента.
44. Диференціальна рента.
45. Монопольна рента.
46. Рентний характер земельних відносин у сільському господарстві.
47. Платність землекористування.
48. Вплив платності землекористування на регулювання системи використання та охорони земель.
49. Рента як основа встановлення розмірів плати за землю.
50. Земельний податок.
51. Економічні основи функціонування орендних відносин у землекористуванні.
52. Орендна плата за земельні ділянки та принципи їх встановлення.
53. Основні поняття і види оцінки земель.
54. Бонітування ґрунтів.
55. Агровиробниче групування ґрунтів.
56. Економічна оцінка земель.
57. Основні показники економічного оцінювання землі.
58. Законодавче забезпечення землеоціночних робіт.
59. Нормативна грошова оцінка землі.
60. Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення.
61. Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів.
62. Нормативна грошова оцінка земель несільськогосподарського призначення (за межами населених пунктів).
63. Експертна грошова оцінка земельних ділянок.
64. Розміщення продуктивних сил та його вплив на землекористування.
65. Фактори розміщення продуктивних сил.
66. Принципи розміщення продуктивних сил.
67. Формування структури землекористування в регіональних програмах.
68. Схеми землеустрою.
69. Техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць.
70. Механізм формування сільськогосподарських землекористувань.
71. Механізм формування несільськогосподарських землекористувань.

72. Особливості створення (організації) землекористувань агрохолдингів.
73. Особливості створення (організації) землекористувань фермерських господарств.
74. Особливості створення (організації) сільськогосподарських підприємств.
75. Основи формування міського землекористування.
76. Територія.
77. Проблемні питання міського землекористування.
78. Інституційні принципи регулювання орендної політики у міському землекористуванні.
79. Розміщення об'єктів несільськогосподарської діяльності.
80. Класифікація збитків у землекористуванні.
81. Основні засади відшкодування збитків.
82. Порядок визначення збитків.
83. Юридична практика відшкодування збитків.
84. Оцінка відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам.
85. Оцінка ефективності відтворення природної родючості ґрунтів.
86. Комплексна оцінка економічної ефективності землекористування.
87. Оцінка ефективності впорядкування території сівозмін.
88. Оцінка розміщення та впорядкування полів і робочих ділянок.
89. Оцінка економічної ефективності природоохоронних, агротехнічних та ґрунтоохоронних заходів.
90. Оцінка економічного обґрунтування розміщення полезахисних лісових смуг.

«0» варіант екзаменаційного білету з зазначенням максимальної кількості балів за кожне виконане завдання

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(повне найменування вищого навчального закладу)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Галузь знань 19 «Архітектура та будівництво»

Семестр 8

Навчальна дисципліна Економіка землекористування

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № «0»

1. Особливості створення (організації) землекористувань фермерських господарств. (10 балів)
2. Основні поняття і види оцінки земель. (10 балів)
3. Земля як головний засіб виробництва. (10 балів)

Практичне завдання (10 балів):

Ціна землі:

- а) дорівнює розміру земельної ренти;
- б) це капіталізована земельна рента;
- в) дорівнює розміру орендної плати;
- г) це сума вільних грошей, які надаються у тимчасове користування іншій особі з метою отримання відсотка

Затверджено на засіданні
кафедри, циклової комісії _____
Протокол № _____ від „_____” _____ 20____ року

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____
(підпис)
Екзаменатор _____
(підпис)

Л.М. Перович
(прізвище та ініціали)
О.В. Лазарева
(прізвище та ініціали)

Приклад тестового контролю знань:

1. Сільськогосподарські угіддя включають:

- а) ставки і водоймища;
- б) ріллю, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження, перелоги;
- в) землі природоохоронного призначення;
- г) площу посіву сільськогосподарського підприємства.

2. Ефект (результат) від проведення землеохоронних заходів у сільському господарстві виявляється у:

- а) прирості економічної оцінки земельних ресурсів;
- б) прирості чистого доходу;
- в) зниженні собівартості виробництва продукції;
- г) правильні всі перераховані відповіді.

3. У структурі земельного фонду України частка сільськогосподарських угідь становить:

- а) майже 80%;
- б) понад 50%;
- в) майже 60%;
- г) майже 70%.

4. Рівень розораності земель визначають:

- а) відношенням площі ріллі до площі сільськогосподарських угідь;
- б) відношенням площі сільськогосподарських угідь до загальної земельної площі;
- в) відношенням площі ріллі до загальної земельної площі;
- г) відношенням площі відповідного виду угідь до загальної площі території України.

5. Консервація земель – це:

- а) припинення господарського використання землі на визначений термін та залуження або заліснення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно і економічно неефективним;
- б) система земельних і суспільно-виробничих відносин, за якої досягається оптимальне співвідношення між економічно доцільними й екологічно безпечними видами використання земель і забезпечується економічне зростання та задоволення матеріальних і духовних потреб населення;

- в) послідовне впровадження нових форм земельних відносин, методів та технологій використання і охорони земель, виконання управлінсько-виробничих та інших рішень, які дають змогу підвищити ефективність;
- г) використання земельних та інших природних ресурсів з одночасним збереженням природного середовища та його поліпшення на відповідних рівнях.

6. Властивість ґрунту, що утворилася під природною рослинністю під час природного перебігу ґрунтоутворювального процесу – це:

- а) економічна родючість;
- б) штучна родючість;
- в) природна родючість;
- г) консервація земель.

7. До земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення відносять:

- а) природні заповідники, національні природні парки, заказники;
- б) земельні ділянки, які містять мінеральні води, лікувальні грязі;
- в) земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок;
- г) землі, вкриті лісовою рослинністю.

8. Спосіб збільшення обсягів виробництва способом кількісного приросту всіх елементів продуктивних сил – це:

- а) інтенсивний шлях виробництва;
- б) інтенсифікація сільського господарства;
- в) екстенсивний шлях розвитку виробництва;
- г) екологізація виробництва.

9. Площа ріллі становить 32,5 млн га, площа сільськогосподарських угідь – 41,5 млн га, загальна земельна площа країни становить 60,4 млн га. Рівень розораності буде дорівнювати:

- а) 53,8%;
- б) 68,7%;
- в) 78,3%.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Питання для обговорення (Questions for discussion)	10
2	Вміння розв'язувати типові завдання	10
3	Тестування	5
4	Аналіз запропонованих аналітичних ситуацій	15
5	Індивідуальна робота в аудиторії	10*2=20
6	Екзамен	40
	Всього	100

Критерії оцінювання завдань для досягнення максимальної кількості балів

Питання для обговорення (Questions for discussion) – розкривається питання індивідуально студентом з метою формування аналітичних вмінь. Цей підхід втілює в собі таку ідею як закріплення теоретичних знань з дисципліни.

Вміння розв'язувати типові завдання – коли студент вирішує (розв'язує) відповідні задачі. Цей бік завдання виявляється у завданні (в умові задачі) тих чи інших величин і їх значень – відомих і невідомих. Студент на основі статистичного щорічника та відповідних розрахунків має виконати завдання.

Тестування – є засобом контролю та діагностики знань студентів, призначені для самоконтролю та перевірки знань, що передбачає вибір однієї або кількох правильних відповідей (тестове завдання цієї форми складається з двох частин: умови, яка описує певну проблему та ставить завдання перед студентами; варіантів відповідей, серед яких, як мінімум, одна є правильною чи найкращою відповіддю, а решта – неправильні відповіді. Посилання: (<http://moodle3.chmnu.edu.ua/course/view.php?id=9737#section-0>).

Аналіз запропонованих аналітичних ситуацій - проводиться зі студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей з метою формування аналітичних вмінь. Цей підхід втілює в собі наступні ідеї: підвищення пізнавального інтересу до навчальної дисципліни; сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок та критичного мислення.

Індивідуальна робота в аудиторії – передбачає відповіді на питання під час групових занять, вміщує в себе теми доповідей (сторінка 9-13 цієї робочої програми).

Критерії оцінювання завдань для досягнення максимальної кількості балів

8 семестр

Індивідуальна робота в аудиторії										Питання для обговорення	Вміння розв'язувати типові завдання	Тестування	Аналіз запропонованих аналітичних ситуацій	Підсумковий контроль (екзамен)	Сума	
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10							
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	10	10	5	15	40	100	

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні:

1. Новаковська І.О. Економіка землекористування: навч. посіб. – К.: Аграр. наука, 2018. 400 с. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/56058/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86.%D0%9E..pdf
2. Управління земельними ресурсами: навч. посібник / І.В. Кошкалда, А.В. Корецький, О.А. Домбровська та ін. / за ред проф. І.В. Кошкалди; Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ФОП Панов А.М., 2018. 368 с.
3. Павлов В.І., Гарнага О.М., Веремеєнко Ю.Г., Фесіна П. Економіка землекористування: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Рівне: НУВГП, 2012. 188 с. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/2399/1/730189%20zah.pdf>
4. Екологія землекористування : навч. посіб. / А.М. Третяк, О.С. Будзяк, В.М. Третяк та ін. ; за заг. ред. Третяка А.М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 178 с. URL: <https://dea.edu.ua/img/source/Book/6.pdf>

7.2. Додаткові:

1. Лазарева О. В. Економіка землекористування : метод. рек. до вивчення дисципліни для студентів спец. 193 Геодезія та землеустрій галузі знань

- 19 «Архітектура та будівництво» / О . В. Лазарева. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 80 с. (Методична серія ; вип. 435).
2. Дребот О.І., Височанська М.Я., Комарова Н.В. І 69 Інституціональне забезпечення збалансованого використання та охорони земель сільськогосподарського призначення: монографія; за наук. ред. акад. НААН О.І. Дребот. Київ: Аграрна наука, 2021. 280 с. URL: https://www.agroeco.org.ua/wpcontent/uploads/Publications/Monography/institut_zabezpech_zbal-vukorust.pdf
 3. Просторова справедливість у землекористуванні та сталому сільському розвитку : у 2-х книгах / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2021. Книга 1 : Справедливість у доступі до земельних ресурсів і вигід від їх використання на сільських територіях : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України».
 4. Функціональна значущість землеустрою у використанні та охороні земель ОТГ. Забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: теорія, методологія та практика: колектив. монографія / під ред. д.е.н., професора, О.О. Непочатенко. – Умань: Видавець Сочінський М.М., 2020. – 272 с.
 5. Робоча програма навчальної дисципліни «Економіка землекористування». URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/OPP_24_Ekonomika_zemlekoristuvannya_1.pdf